

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

В. Ф. Шевченко, І. В. Полянська, С. М. Чернявська

**ХУДОЖНЄ ЧИТАННЯ І СПІЛКУВАННЯ
В АСПЕКТІ КОМУНІКАТИВНО-ІНТЕНЦІЙНОЇ
МОДЕЛІ НАВЧАННЯ**

**Методичні вказівки
з дисципліни «Українська мова як іноземна»
для іноземних студентів і викладачів**

Затверджено
редакційно-видавничою
радою НТУ «ХПІ»
протокол № 1 від 16.01.2019 року

Харків
НТУ «ХПІ»
2019

Рецензент:

О. М. Кримець, канд. філ. наук, доцент кафедри української, російської мов і прикладної лінгвістики НТУ«ХП».

Шевченко В. Ф.

Художнє читання і спілкування в аспекті комунікативно-інтенційної моделі навчання / В. Ф. Шевченко, І. В. Полянська, С. М. Чернявська. – Харків, 2019. – 24 с.

Укладачі:

В. Ф. Шевченко

І. В. Полянська

С. М. Чернявська

© В. Ф. Шевченко,

І. В. Полянська, С. М. Чернявська, 2019 г.

Кафедра української, російської мов і прикладної лінгвістики

ПЕРЕДМОВА

Методичні вказівки «Художнє читання і спілкування» для іноземних студентів і викладачів можна використовувати як на заняттях під час вивчення курсу «Українська мова як іноземна», так і в позаурочній роботі.

У пропонованих методичних вказівках подання матеріалу використано загалом за принципами комунікативно-інтенційної моделі навчання. Згідно з ними матеріал презентується не як догма, а як пропозиція, яка відкрита для творчого пошуку як студента, так і викладача.

Подаючи творчість Г. М. Тютюнника – талановитішого українського письменника другої половини ХХ століття, представника покоління «шістдесятників», майстра невеликого оповідання, ми пропонуємо познайомитися з одним із його шедеврів – новелою «Три зозулі з поклоном».

Матеріал методичних вказівок потрібно опрацьовувати після ознайомлення з біографією письменника і прочитання художнього тексту – новели «Три зозулі з поклоном» (*текст подається повністю, без скорочень*), адже в цій методичці подано *ключові слова*, якими визначено літературний рід, жанр твору, особливості стилю, зазначено його тему й ідею.

Основну (і найважливішу) частину методичних вказівок становлять цитатний матеріал, тестові (для самоперевірки) і контрольні завдання (4-х рівнів: початковий, середній, достатній і високий), а також літературні диктанти, наприкінці подано «Словничок літературознавчих термінів» і ключі до тестів і літературних диктантів.

Саме опрацьовуючи матеріал *цитатників*, рекомендуємо зосередити увагу на зовнішніх і внутрішніх характеристиках літературних героїв, на яскравих репліках і художніх особливостях твору. Треба також звертати увагу й на вислови митців і літературознавців про письменника.

За допомогою літературних диктантів є можливість, з одного боку, перевірити, наскільки уважно прочитано текст художнього твору, а з іншого – розставити акценти на найсуттєвіших моментах у характеристиці літературних героїв.

Мета поданих методичних вказівок:

1) познайомити іноземних студентів з творчістю видатного письменника, «перлиною» другої половини ХХ століття – Г. М. Тютюнником і його шедевром – новелою «Три зозулі з поклоном»;

2) навчити захоплюватися та насолоджуватися прекрасним українським художнім творінням;

3) розвинути навички та вміння студентів у всіх видах мовленнєвої діяльності: читанні, говорінні, аудіюванні та письмі;

4) залучити студентів до виконання специфічних творчих завдань, що активує праву півкулю та гармонізує діяльність мозку і організму в цілому; розвиває емоційність, а також оздоровлює всіх суб'єктів навчання.

ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ Г. М. ТЮТЮННИКА

Григор Тютюнник

(1931–1980)

Митець драматичної долі, один із талановитіших письменників другої половини ХХ століття, майстер невеликого оповідання й новели, який утверджував кожна окрему людину як найвищу цінність буття.

Плідно продовжив у прозі лінію глибокого психологічного аналізу. Оновив жанр новели, розширив її виражальні можливості.

Належить до шістдесятників.

Найвідоміші твори: «Оддавали Катрю», «Три зозулі з поклоном», «Зав'язь», «Син приїхав», «Климко», «Вогник далеко в степу»; збірки оповідань «Деревій», «Коріння».

Григір (справжнє ім'я Григорій) Михайлович Тютюнник народився 5 грудня 1931 року в селі Шилівці на Полтавщині в селянській сім'ї. У 1937 році батька майбутнього письменника заарештували й відправили на заслання, де він і загинув (пізніше був реабілітований). Малого Григора забрали до себе родичі на Донбас. Під час війни, рятуючись від голоду, хлопець повернувся до матері на Полтавщину. У повоєнні роки Тютюнник закінчив Зінківське ремісниче училище, працював у Харкові робітником на заводі. Захворівши, повернувся до рідної Шилівки. За «втечу» із заводу (мусив відпрацювати три роки) був засуджений і чотири місяці відбув у колонії. Звільнившись, виїхав на Донбас, працював на різних роботах. Звідти був призваний до війська, служив на флоті на Далекому Сході. Тоді ж почав писати літературні твори. Після демобілізації закінчив вечірню школу і в 1957 році вступив на філологічний факультет Харківського університету.

У 1961 році в журналі «Крестьянка» побачило світ перше оповідання Тютюнника, воно було написано російською мовою. Автор невдовзі переклав свій твір на українську й відтоді писав лише рідною мовою.

Після завершення навчання в університеті Тютюнник виїхав на Донбас, учителював у вечірній школі. У 1963 році письменник перебрався до Києва, працював у редакції газети «Літературна Україна», у сценарній

майстерні Київської кіностудії ім. О. Довженка, у видавництвах «Радянський письменник», «Молодь», «Дніпро», «Веселка».

У 1966 році вийшла перша книжка прози Тютюнника «Зав'язь». Пізніше побачили світ збірники новел «Батьківські пороги» (1972), «Крайнебо» (1975), «Коріння» (1978), книжки для дітей «Ласочка» (1970), «Степова казка» (1973), повісті «Климко» (1976) та «Вогник далеко в степу». Побачила також світ збірка оповідань та кіноповістей В. Шукшина «Калина червона», перекладена українською мовою Г. Тютюнником (1978).

За книжки «Климко» і «Вогник далеко в степу» Тютюнник у 1980 році був удостоєний літературної премії ім. Лесі Українки в галузі дитячої літератури.

Помер Григор Тютюнник 6 березня 1980 року, покінчивши життя самогубством. За свою творчість письменник у 1989 році був посмертно відзначений Державною премією ім. Т. Г. Шевченка.

Видатні особистості про творчість Г. Тютюнника

«Увібравши в себе найкращі риси вітчизняної класики, реалізм Григора Тютюнника є водночас реалізмом сучасним.

Правдивість зображуваних людських характерів, художня майстерність у відтворенні їхніх вчинків, емоцій – це те, чим найбільше приваблюють читача твори Григора Тютюнника, надаючи його слову цінності тривалої, неперехідної. Той, кого він зображує, правдивий кожним своїм жестом, психологічною деталлю, найкоротшою реплікою, поглядом, виразом обличчя. Діалоги Тютюнникових героїв вражають саме природністю, влучністю, бездоганною достовірністю. І внутрішнє життя їхнє викликає нашу довіру теж саме цими незрівнянними для художника якостями – правдивістю й природністю розвитку думки, повною відповідністю почуття тій чи іншій життєвій ситуації.

Живописець правди – так можна визначити і творчі принципи письменника, і весь лад його душі, а відтак і його стиль, позначений справді яскравою індивідуальністю» (О. Гончар).

«Григор Тютюнник довго не міг опублікувати новелу, цю, без перебільшення, художню перлину – у застійні роки не допускали навіть натяку на жахіття сталінщини» (А. Шевченко).

Його новели й повісті суворі, витримані у вищих вимогах правди життєвої, автор не грає зі світом, з героями й з істиною, письмо його точне, вивірене, ощадливе, часто новели нагадують мовби гравюри на сталі (П. Загребельний).

Три зозулі з поклоном (1976 р.)

(Новела)

Любові Всевишній присвячується

Я виходжу з-за клубу в новенькому дешевому костюмі (три вагони цегли розвантажив з хлопцями-однокурсниками, то й купив) і з чемоданчиком у руці. І перше, що бачу, – хата Карпа Яркового. А перед нею – рівними рядочками на жовтому піску молоденькі сосни. На ганку Карпової хати стоїть Марфа Яркова і веде мене очима. Вона стоїть без хустки, сива, пишноволоса, – колись її коси сяяли проти сонця золотом, тепер не сяють. Видно, думаю собі, волосся умирає раніше, ніж людина... Підхожу ближче, вклоняюся Марфі й кажу через молоденькі сосни:

– Дратуйте, тітко.

Марфа ворухить губами і проводжає мене далі, аж доки я не увійду в сосни «великі», – у нас їх називають ще: «ті, що твій тато садив».

Дома мене стрічає мама, радіє, плаче і підставляє для поцілунку сині губи.

– Мамо, – питаю після того, як розказано куці студентські новини (сесію здав, костюм ось купив), – а чого тітка Марфа Яркова на мене так дивиться?

Мама довго мовчить, потім зітхає і каже:

– Вона любила твого тата. А ти на нього схожий...

Марфа (тоді її у селі за маленький зріст звали «маленькою Марфою») серцем чула, коли від тата приходить лист. Вона чула його, мабуть, ще здалеку той лист; мабуть, ще з півдороги. І ждала. Прийде до пошти, сяде на поріжку – тонесенька, тендітна, у блаженській вишиваній сорочці й рясній спідничці над босими ногами, – і стидить, сяє жовтими кучерями з-під чорної хустки: втекла од молотарки, або косаря, за яким в'язала, або з лук, де сіно скиртують.

Сидить на поріжку і обриває пелюстки на ромашці, шепочучи «Є – нема, є – нема, є».

Коли з пошти виходив наш поштар, однорукий дядько Левко, – височенний, худючий, як сама худорба, із брезентовою поштарською сумою через гостро підняте вгору плече, – Марфа підхоплювалась йому назустріч і питалася тихо, зазираючи знизу в його очі:

– Дядечку Левку, а од Мишка є письомце?

– Нема, – одказував Левко, блузкаючи очима поверх золотого Марфиного волосся, що вибилося з-під чорної хустки.

– Не брешіть, дядечку. Є...

– Ну – є! Є... так не тобі, а Софії.

– Дядечку Левку! Дайте, я його хоч у руках подержу...

– Нельзя. Чужі пісьма нікому давати не можна. Заборонено.

– Я тільки в руках подержу, дядечку, і оддам.

Сині Марфині очі запливають слізьми і сяють угору на дядька Левка – ще синіш.

Левко озирається довкола, немічно зітхає худими грудьми і манить Марфу на пошту. Там він дістає із суми трикутник і простягає Марфі.

– На. Тільки нікому не кажи, що давав, бо за це виженуть мене.

– Ні-ні-ні, дядечку! – аж похлинається – від щирості Марфа. – Ось вам хрест святий!

Вона хапає з Левкових пучок листа – сльози рясно котяться їй по щоках, – пригортає його до грудей, цілує у зворотну адресу.

– Чорнила слізьми не розмаж, – каже Левко й одвертається: жде.

Марфа, якщо поблизу не видно людей, нескоро віддає йому листа, мліючи з ним на грудях, і шепоче, шепоче:

– Ну от бачите, нічого я йому не зробила... Тепер несить Софії. Я ж нічого йому не зробила... Спасибі, дядечку, рідненький... Нате вам осьо, вип'єте за його здоров'я.

Вона дістає з-за пазухи пожмаканого карбованця і вкладає Левкові у долоню.

– Хіба що за його здоров'я, – бурмотить Левко, – а так зроду не взяв би...

І чимчикує в село, наставивши вгору гостре плече з порожньою майже сумою.

А Марфа біжить на роботу, птахою летить, щоб дов'язати до вечора шість кіп, і вітер сушить – не висушить сльози у її очах.

– ...А хто вам про це розказував, мамо? Я бо теж за нею слідком з роботи тікала. Отуди ярком, ярком – і до пошти. Дивлючись, а вона вже на поріжку сидить, жде... Вона щораз перша вгадувала, коли тато обізветься.

– І ви на неї сердилися?

– У горі, сину, ні на кого серця немає. Саме горе.

– А як же то – вона вгадувала, а ви – ні?

– Хтозна, сину. Серце в усіх людей не однакове. В неї таке, бач, а в мене таке... Вона за тата набагато молодша була. Йому тридцять три, а їй дев'ятнадцять. Два годочки прожила з Карпом своїм і нажилася на сто. Тато ж... він якось і не старів, однаковий зоставався і у двадцять, і в тридцять годочків... Сокіл був, ставний такий, смуглий, очі так і печуть, чорнющі. Гляне, було, – просто гляне і все, а в грудях так і потерпне. Може, тому, що він рідко піднімав очі. Більше долонею їх прикриє і думає про щось. А востаннє, як бачила його (ходила аж у Ромни, їх туди повезли), то вже не пекли, а тільки голубили – такі сумні. Дивиться ними – як з туману.

– Вони до нас на посиденьки ходили. Карпо і Марфа. Щовечора. І гомонимо, бувало, втрюх або співаємо потихеньку. Тато баритоном, а я другим йому помагаю, а Марфа першу веде. Голосок у неї тоді такий був, як і сама вона, ось наче переломиться, ну й ловкий. А Карпа хоч викинь. Сидить, у стелю дивиться. Або у вуса дме, то в один, то в другий, – розпушує. То я йому – галушок миску гарячих (він їсти страх любив), ложку в руки – їж, Карпе! І тьопає, як за себе кидає. Ми співаємо, а він вусами пару з миски ловить та сопе так, що каганець на столі як не погасне. «Я, – каже, – картоплю в галушках люблю. Картоплі треба більше кидать у галушки». Товстопикий був, товстоногий. І рудий – матінко ти моя... Як стара солома. Марфа проти нього – перепілочка. Ото гляне, було, як він над галушками катується, зітхне посеред пісні й одвернеться, а сльози в очах – наче дві свічечки голубі. До тата... Я то бачу. А він затулить надбрів'я долонею і співає. Або до тебе в колиску всміхнеться та приколисує легенько.

– Ти, Михайло, – кажу, – хоч би разочок на неї глянув. Бачиш, як вона до тебе світиться.

А він:

«Навіщо людину мучити, як вона і так мучиться».

Очі мамині сухі, голос ні здригнеться, і я чую за ним: спогади її не щемлять їй і не болять – вони закам'яніли.

Останній лист від тата.

«Софіє! Соню!

Учора дав мені товариш скалку од дзеркальця, я глянув на себе і не впізнав. Не тільки голова, а й брови посивіли. Зразу подумав: може, то іній (це надворі було), тернув долонею – ні, не іній...

Більше не дивитимусь.

Часто сниться мені моя робота. Наче роблю вікна, двері фільончасті, столи, ослони. І так мені руки потім засверблять, що, буває, ложки хлопцям ріжу на дозвіллі... А руки як не свої...

Ти питаєш, як нас годують, як одягають на зиму. Годують такою смачною юшкою, що навіть Карпо Ярковий п'ятнадцять мисок умолотив би, ще й добавки попросив! Вдягачка звичайна, селянам до неї не звикати.

Сю ніч снилася мені моя сосна. Це вона вже досі в коліно, а може. Їй вища. Сосна – а за нею річки синє крило... Ні ти, ні синок, мій колосок, чогось давно не снитесь, тільки привиджуєтесь.

Сусіда мій по землянці молиться уві сні, а Бога не називає. До кого молиться?..

Соню!

Не суди мене гірко. Але я ніколи нікому не казав неправди і зараз не скажу:

Сходи, моя єдина у світі Соню! Може вона покличе свою душу назад, і тоді до мене хоч на хвилику прийде забуття. Я чую щодня, що десь тут коло мене ходить Марфина душа нещасна. Соню, сходи до неї і скажи, що я послав їй, як співав на ярмарках Зінківських бандуристочка сліпенький, послав три зозулі з поклоном, та не знаю, чи перелетять вони Сибір неісходиму, а чи впадуть од морозу.

(«Сибір неісходиму» було нерішучою рукою закреслено густим чорним чорнилом, а вгорі тою ж рукою написано знову: «Сибір неісходиму».)

Обіймаю тебе і несу на руках колиску з сином, доки й житиму...»

Коли се було... А я досі думаю:

«Як вони чули одне одного – Марфа і тато? Як?..»

А ще думаю:

«Чому вони не одружилися, отак одне одного чуючи?»

«Тоді не було б тебе...» – шумить велика «татова сосна».

КОМЕНТАР ДО НОВЕЛИ «Три зозулі з поклоном»

Ключові слова:

– епос;

- новела;
- автобіографічна основа;
- присвята – «Любові всевишній присвячується»;
- три зозулі – любовний трикутник, три долі;
- складність людських стосунків в історії про нещасливе кохання;
- возвеличення любові як високої християнської цінності, яка вивищує людину над буденністю, очищає її душу.

Тема новели – зображення кохання двох жінок (так званий любовний трикутник) до одного чоловіка.

Ідея. Автор підводить читача до думки, а скоріше, до відчуття, що любов – це велика таємниця буття, яку ще нікому не вдалося розгадати і яка або підносить людину на вершину щастя, або робить її безкінечно нещасливою.

Символіка назви. Серед українців побутує повір'я, що той, хто не може відповісти взаємністю на чиєсь кохання, мусить передати привітання: «три зозулі з поклоном». Воно означає: *відпусти, залиш мене, покинь*. Адже зозуля гнізда не мостить, тож і кохання приречене на нерозділеність. До героїв новели – Марфи, Софії, Михайла – линуть зозулі з поклоном як свідчення того, що їхні сподівання на щастя марні.

Композиційно новела формується кількома епізодами: листом від тата; підсумковими роздумами студента, які оформлені нетрадиційно – у вигляді запитань; поверненням у молодість Марфи.

Образи: хлопець-студент; його мати Софія; тітка Марфа Яркова, закохана в чоловіка Софії Михайла; чоловік Марфи Карпо; поштар дядько Левко.

Про сталінські репресії за життя Г. Тютюнника згадувати заборонялося. Тому його новела «Три зозулі з поклоном» довгий час не публікувалася. Вперше її було надруковано в часописі «Ранок». Цензура внесла правку в текст твору: «Сибір неісходиму» замінили на «цей світ неісходимий».

Поштовхом до написання новели став концерт сліпого бандуриста в Ірпінському будинку творчості. Вражений змістом пісні музиканта «Летіла зозуля через мою хату...», Григiр Тютюнник несподiвано покинув залу й усамiтнiвся у своїй кiмнатi, де й народилася новела. В основi *сюжету* лежить автобiографiчний момент – образ Михайла асоцiюється з батьком письменника, який також був репресований. Самiй новелi передує *епiграф*: «Любовi Всевишнiй присвячується». В українськiй мовi слово «Всевишнiй» є синонiмом слова «Бог». Називаючи любов Всевишньою, автор пiдкреслює святiсть i божествене походження найглибшого iз людських почуттiв.

ЦИТАТНИК

– Вона стоїть без хустки, сива, пишноволоса, – колись її коси сяяли проти сонця золотом, тепер не сяють. Видно, думаю собі, волосся умирає раніше, ніж людина (*опис Марфи Яркової*).

– ...Він якось і не старів, однаковий зоставався і у двадцять, і в тридцять годочків... Сокіл був, ставний такий, смуглий, очі так і печуть, чорнющі. Гляне, було, – просто гляне і все, а в грудях так і потерпне. А востаннє, як бачила його...то вже не пекли, а тільки голубили – такі сумні. Дивиться ними – як з туману (*опис Михайла*).

– Марфа (тоді її у селі за маленький зріст звали «маленькою Марфою») серцем чула, коли від тата приходить лист. Вона чула його, мабуть, ще здалеку той лист; мабуть, ще з півдороги. І ждала (Марфині передчування).

– А Карпа хоч викинь. Сидить, у стелю дивиться. Або у вуса дме, то в один, то в другий, – розпушує. То я йому – галушок миску гарячих (він їсти страх любив), ложку в руки – їж, Карпе! І тьопає, як за себе кидає... Товстопикий був, товстоногий. І рудий – матінко ти моя... Як стара солома (*опис Карпа Яркового*).

– ... Я чую щодня, що десь тут коло мене ходить Марфина душа нещасна. Соню, сходи до неї і скажи, що я послав їй, як співав на ярмарках

Зінківських бандуристочка сліпенький, послав три зозулі з поклоном, та не знаю, чи перелетять вони Сибір неісходиму, а чи впадуть од морозу.

(«Сибір неісходиму» було нерішучою рукою закреслено густим чорним чорнилом, а вгорі тою ж рукою написано знову: «Сибір неісходиму»).

Сходи, моя єдина у світі Соню! Може вона покличе свою душу назад, і тоді до мене хоч на хвильку прийде забуття (*з останнього листа Михайла*).

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Григiр Тютюнник належить до :

- а) шiстдесятників;
- б) нью-йоркської групи;
- в) празької школи поетiв;
- г) київської школи поетiв;
- д) неокласикiв.

2. Кого з вiдомих росiйських письменникiв, своїх сучасникiв, перекладав Г. Тютюнник?

- а) Є. Євтушенка;
- б) Ю. Бондарева;
- в) В. Распутiна;
- г) В. Шукшина;
- д) В. Бикова.

**3. В основi сюжету новели Г. Тютюнника «Три зозулi з поклоном»
Лежить :**

- а) автобiографiчний момент;
- б) iсторична подiя;
- в) розповiдь про Голодомор 1932–1933 рр.;
- г) фантастична iсторiя.

4. «Три зозулi з поклоном» – це слова з народної пiснi :

- а) «Чи не той то хміль»;
- б) «Посіяла огірочки»;
- в) «Летіла зозуля через мою хату»;
- г) «Летить галка через балку»;
- д) «Ой летіла зозулечка понад гори й сіла».

5. У новелі «Три зозулі з поклоном» Г. Тютюнника розповідь ведеться від :

- а) першої особи;
- б) другої особи;
- в) третьої особи;
- г) різних осіб через зміщення часових площин;
- д) різних осіб залежно від епізоду.

6. Новела «Три зозулі з поклоном» присвячена:

- а) сестрі;
- б) синові;
- в) любові всевишній;
- г) кононівським степам;
- д) Україні.

7. Новела як літературний жанр має такі ознаки:

- а) багато героїв, кілька сюжетних ліній;
- б) оповідь із чітко вираженою мораллю;
- в) ліризм, відсутність сюжету;
- г) єдність місця, часу та дії;
- д) динамічний сюжет із несподіваною розв'язкою.

8. Художньою деталлю над галушками катується дано характеристику приземленій людині («Три зозулі з поклоном»):

- а) Михайлові;
- б) дядьку Левкові;
- в) Карпові Ярковою;

- г) Соні;
- д) синові-студенту.

9. Характер Михайла («Три зозулі з поклоном») найглибше розкривається у:

- а) діалогах матері із сином;
- б) ставленні до нього Марфи;
- в) його останньому листі;
- г) авторських відступак;
- д) вдачі його сина.

10. Прочитайте рядки з новели «Три зозулі з поклоном» Г. Тютюнника.

Я виходжу з-за клуба в новенькому дешевому костюмі (три вагони цегли розвантажив з хлопцями-однокурсниками, то й купив) і з чемоданчиком у руці.

В уривку використано художній засіб:

- а) метонімію;
- б) художню деталь;
- в) тавтологію;
- г) гіперболу;
- д) оксюморон.

11. У новелі «Три зозулі з поклоном» НЕМАЄ такої композиційної особливості:

- а) наявність обрамлення (розпитування сина матері) і трьох частин;
- б) переплетіння голосів Соні, Михайла та їхнього сина;
- в) повторюваний образ «татової сосни»;
- г) зміщення часових площин;
- д) кульмінація на початку твору.

12. Завуальований драматизм суспільних колізій стає помітним із:

- а) репліки сина про складання сесії;
- б) поведінки дядька Левка;
- в) вечірок у Михайловому домі;
- г) стосунки Марфи й Карпа Яркових
- д) скупих відомостей про Сибір.

13. Назва новели «Три зозулі з поклоном» символізує:

- а) три роки ув'язнення в таборах Сибіру;
- б) любовний трикутник – три долі головних героїв;
- в) смуток, тужливу звістку, тугу за життям, минулим;
- г) щастя, заспокоєння, душевну рівновагу;
- д) плинність життя й кохання.

ЛІТЕРАТУРНИЙ ДИКТАНТ

Варіант 1

1. До якого покоління письменників належить Григорій Тютюнник?
2. Чому присвячена новела «Три зозулі з поклоном»?
3. Від якої особи ведеться розповідь у новелі?
4. В описі якого героя (героїні) використано порівняння «як сама худорба»?
5. Якого кольору було Марфине волосся?
6. Яку частину листа цілувала Марфа?
7. Кому належить репліка : «*Чорнила слізьми не розмаж*»?
8. У якому місті Софія востаннє бачила Михайла?
9. Яким голосом виконував пісні Михайло?
10. Хто в новелі «катувався над галушками»?
11. Кого описано словами «*Товстопикий був, товстоногий. І рудий – матінко ти моя... Як стара солома*»?
12. Яке дерево найчастіше згадується в новелі?
13. Від кого на ярмарку Соня й Михайло почули пісню про три зозулі?

14. Що символізують три зозулі?
15. У який спосіб студент-оповідач заробив гроші на дешевий костюм?
16. Які два слова було закреслено в останньому листі Михайла?
17. Яку винагороду давала Марфа дядькові Левку за можливість пригорнути до грудей Михайлового листа?
18. Завершіть речення «Тоді не було б тебе... – шумить «татова» ...».

Варіант 2

1. Якому дереву дано характеристику «*та, що твій тато посадив*»?
2. Як часто приходили листи від Михайла?
3. На скільки років Марфа була молодша за Михайла?
4. Хто з героїв «*їсти страх любив*»?
5. На кого глянути «*хоча разочок*» не наважувався Михайло?
6. Спогади якого персонажа «*не щемлять*» і «*не болять – вони закам'яніли*»?
7. Який заголовок має частина твору, що починається словами «*Софіє! Соню! Учора дав мені товариш скалку від дзеркальця*»?
8. Через які зміни у зовнішності Михайло вирішив більше не дивитися у дзеркало?
9. Хто був «*товстопикий, товстоногий, рудий, як стара солома*»?
10. Що виготовляв у засланні Михайло?
11. Чию нещасну душу відчував Михайло коло себе у засланні?
12. Що Михайло просить Софію спродати, якщо буде скрута?
13. Кого Михайло називає «*колоском*»?
14. Що Михайло різав хлопцям на дозвіллі крадькома?
15. Яку відповідь почув син Михайла на запитання «*Чому вони не одружилися, так одне одного чуючи?*»
16. У якому одязі син Марфи й Михайла з'являється на початку твору?
17. Хто з героїв виконує роль оповідача в новелі?
18. Що Михайло послав Марфі із Сибіру?

КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Початковий рівень

1. Коли відбуваються події твору «Три зозулі з поклоном»?
2. Яку присвяту додав автор до свого твору?

Середній рівень

3. Дайте визначення новели. Які риси новели можна виділити у творі Г. Тютюнника?
4. Чи наявний у новелі Г. Тютюнника автобіографічний елемент?

Достатній рівень

5. Поясніть значення назви «Три зозулі з поклоном»?
6. У чому полягає своєрідність розкриття теми кохання у творі Г. Тютюнника «Три зозулі з поклоном»?

Високий рівень

7. Напишіть есе на тему: «*Чи існує, на вашу думку, в сучасному житті справжня свята любов?*».

СЛОВНИЧОК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ

Епос – (гр. *epos* – слово, мова, розповідь) – один із трьох основних родів художньої літератури (поряд з лірикою і драмою). Зміст епічного твору розкривається у формі авторської розповіді про людей і події. Епічні твори досягають особливо повного й багатогранного відтворення життєвих явищ, великої широти в охопленні дійсності. Основні епічні жанри: казка, легенда, епопея, роман, повість, оповідання, новела, нарис. Слово «епос» вживають також у вужчому значенні як термін чисто фольклористичний. У такому разі до епосу відносять народні героїчні пісні, сказання і поеми, в яких відображаються важливі суспільні процеси.

Новела – (іт. *novella* від лат. *novellus* – новітній) – невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну подію, який має несподіваний фінал та характеризується яскраво вимальованою дією. Для

новели характерні лаконізм, яскравість і влучність художніх засобів, динамічний однолінійний сюжет, мінімальна кількість персонажів. Персонажами новели є особистості, що потрапили в незвичайні життєві обставини. Автор концентрує увагу на змалюванні їх внутрішнього світу, переживань і настроїв. Новела з'явилася в XIV–XVI ст. в Італії. В епоху Відродження новела – це невеличке оповідання, нерідко є гумористичним чи сатиричним забарвленням, що передавало «новини дня» (звідси назва жанру). В українській літературі новели писали М. Коцюбинський, В. Петров, Ю. Липа, Г. Косинка, М. Хвильовий.

Художня деталь – подробиця пейзажу, інтер'єру, портрета або психологічної характеристики персонажа, виділена письменником із метою підкреслення її особливого виражального значення. Художня деталь несе значне смислове й ідейно-емоційне навантаження набагато більше, ніж інші подробиці у творі. В українській літературі ХХ століття особливою майстерністю використання художньої деталі відзначається творчість Григора Тютюнника.

Шістдесятники – творче молоде покоління 1960-х років, сформоване у період тимчасової «відлиги» радянського режиму, засудження сталінізму й часткової реабілітації деяких представників «розстріляного відродження». Виникнувши спочатку у вигляді культурницького руху (Клуб творчої молоді в Києві, 1959; «Пролісок» у Львові, 1961), це явище невдовзі перетворилося на опозицію до влади, набуло загальнонаціонального значення. Найповніше воно проявилось в літературі, що зазнала оновлення художніх форм, патетики романтизованого гуманізму. Подіями тих літ стали неординарні дебюти І. Драча, М. Вінграновського, В. Симоненка, В. Голобородька. Творче покоління шістдесятників не обмежується одним десятиліттям. До них належать автори, які ввійшли в літературу в 1950-х роках (Д. Павличко, Л. Костенко) або розкрили можливості свого таланту на межі 1960–

1970 років (*Б. Олійник*). Термін «шістдесятники» стосується також прозаїків (*Є. Гуцало, Г. Тютюнник, І. Дзюба*).

КЛЮЧІ

1) а; 2) г; 3) а; 4) в; 5) а; 6) в; 7) д; 8) в; 9) а; 10) б; 11) д; 12) д; 13) б.

ЛІТЕРАТУРНИЙ ДИКТАНТ

Варіант 1

1) шістдесятники; 2) «Любові всевишній присвячується»; 3) перша; 4) дядько Левко; 5) золоте; 6) зворотна адреса; 7) дядька Левко; 8) Ромни; 9) баритон; 10) Карпо Ярковий; 11) Карпо Ярковий; 12) сосна; 13) сліпенький бандуристочка; 14) любовний трикутник (три долі); 15) розвантажив три вагони цегли; 16) Сибір неісходима; 17) карбованець; 18) «сосна».

Варіант 2

1) сосна; 2) раз на місяць; 3) 14; 4) Карпо Ярковий; 5) Марфа Яркова; 6) Софія; 7) останній лист від тата; 8) сивина; 9) Карпо Ярковий; 10) вікна (двері, столи, ослони); 11) Марфа Яркова; 12) теслярський інструмент; 13) син; 14) ложки; 15) «Тоді не було б тебе»; 16) новенький дешевий костюм; 17) студент (син Михайла й Софії); 18) три зозулі з поклоном.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Авраменко О. Українська література : міні-конспект для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання / О. Авраменко. –7-ме вид. – Київ : Грамота, 2018. – С. 121–124.
2. Авраменко О. М. Українська мова та література: довідник. Завдання в тестовій формі : 1 ч. / О. М. Авраменко, М. Б. Блажко. – 7-ме вид., допов. – Київ : Грамота, 2017. – С. 543–546.
3. Літературознавчий словник-довідник / Гром'як О. Т., Коваль Ю. І. та ін. – Київ : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
4. Українська література. 11 клас. Рівень стандарту, академічний рівень : хрестоматія-довідник / упорядник Борзенко О. І. – Харків : Ранок. Серія «Джерела», 2017. – С. 410–415.
5. Усі українські письменники / Упорядники Хізова Ю. І., Щоголева В. В. – Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. – С. 119–124.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
Життя і творчість Г. М. Тютюнника	4
Видатні особистості про творчість Г. Тютюнника	6
«Три зозулі з поклоном». <i>Новела</i>	7
Коментар до новели «Три зозулі з поклоном»	11
Цитатник	13
Тестові завдання для самоперевірки	13
Літературний диктант	17
Контрольні завдання	18
Словничок літературознавчих термінів	19
Ключі	20
Літературній диктант	20

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	22
ЗМІСТ	23

Навчальне видання

Укладачі: **Шевченко** Валентина Федорівна
Полянська Ірина Валентинівна
Чернявська Світлана Миколаївна

**ХУДОЖНЄ ЧИТАННЯ І СПІЛКУВАННЯ
В АСПЕКТІ КОМУНІКАТИВНО-ІНТЕНЦІЙНОЇ
МОДЕЛІ НАВЧАННЯ**

Методичні вказівки
з дисципліни «Українська мова як іноземна»
для іноземних студентів і викладачів

Роботу рекомендувала до видання проф. Снігурова Т.О.

В авторській редакції

Видавничий центр НТУ «ХПІ».

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 5478 від 21.08. 2017 р.
61002, Харків, вул. Кирпичова, 21

План 2019 р., поз. 132

Підписано до друку 2019 р.

Формат 60x84^{1/8}. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Друк ксерографічний. Ум. друк. арк. 16,2. Обл.-вид. арк. 14,0.

Наклад 6 прим. Зам. № 05-19.
